
Ronde 2

Rik Schutz
Nederlandse Taalunie
Contact: rschutz@taalunie.org

Ze kunnen niet meer spellen. Kan de Taalunie er wat aan doen?

1. Ze kunnen niet meer spellen

Aankomende studenten, bijvoorbeeld aan de Vrije Universiteit in Amsterdam en de Karel de Grote Hogeschool in Antwerpen, worden sinds kort onderworpen aan taaltoetsen. De uitkomsten daarvan worden verontrustend gevonden. Elke krantenlezer heeft de afgelopen jaren wel een kop gezien als ‘Juffen en meesters beheersen zelf de leerstof niet’ of ‘Studenten kunnen niet meer spellen’. Uit de berichten onder dergelijke krantenkoppen is steeds de – vaak impliciete – dubbele boodschap te lezen:

- leerkrachten en aankomende studenten behoren foutloos te spellen;
- voorheen was de spellingvaardigheid van (aankomende) studenten en leerkrachten beter.

Maar vergelijkingsmateriaal met taaltoetsen uit eerdere jaren is er niet. De conclusie dat het veel erger is dan vroeger wordt snel getrokken, maar is niet met onderzoeksgegevens gestaafd. Is het nu werkelijk (veel) slechter gesteld met de spellingvaardigheid van jongvolwassenen dan enkele decennia geleden? En als er geen sprake is van een verslechtering, hoe komt het dan dat toch iedereen lijkt te denken dat het bergafwaarts gaat met de spelling?

2. Rol Taalunie

De Nederlandse Taalunie is verantwoordelijk voor het vaststellen van de spellingregels van het Nederlands. De Taalunie gaat niet over de inrichting van het onderwijs in de landen die in de Taalunie samenwerken. De verantwoordelijkheid voor het bepalen welke spellingkennis op welk onderwijsniveau moet worden aangeleerd, ligt bij de ministeries van onderwijs. Ook het ontwikkelen van lesmateriaal of het toetsen van spellingkennis behoort niet tot de taken van de Taalunie.

Omdat het onderwijs de belangrijkste groep is die te maken krijgt met de spellingregels die de Taalunie vaststelt, vraagt de Taalunie zich natuurlijk wel af of het gesignaleerde probleem van teruglopende spellingvaardigheid van jongvolwassenen reëel is. En als dat zo is, wat de oorzaken zijn, en of het opgelost kan worden. We zijn op zoek gegaan naar de antwoorden op die vragen en hebben een dossier *Spellingonderwijs* samengesteld, dat te vinden is op <http://www.taalunieversum.org/onderwijs/spellingonderwijs>.

Het dossier levert discussiemateriaal voor het onderwijsveld om het debat te kunnen voeren over:

- ontwikkelingen in de spellingvaardigheid van leerlingen;
- de vraag of er een maatschappelijk probleem bestaat, en zo ja, wat we daaraan kunnen doen.

We hebben daarvoor gesproken met mensen die in verschillende hoedanigheden zijn betrokken bij (resultaten van) spellingonderwijs: een onderwijsinspecteur, een auteur van een spellingmethode, een onderwijsuitgever, een hoogleraar taalkunde, een Cito-medewerker, een leerkracht, een leerling, een ouder, een taaladviseur en een hr-medewerker (personeelsfunctionaris). Daarnaast hebben we uit literatuurstudie een beeld gevormd van de status quo.

3. Status quo

Heel kort samengevat zijn onze bevindingen:

- Als er in de pers over gebrekkig spellen wordt geklaagd, gaat het vrijwel altijd over dt-fouten.
- Welke spellingkennis op welke leeftijd of op welk onderwijsniveau beheerst moet worden, is slechts heel globaal beschreven.
- De spelling van het Nederlands is de afgelopen twintig jaar niet moeilijker of gemakkelijker geworden.
- Er wordt in het basisonderwijs grofweg evenveel lestijd besteed aan spelling als pakweg twintig jaar geleden.
- Spellingkennis is gemakkelijk te toetsen en dat gebeurt in het basisonderwijs dan ook veel.
- Aan het einde van de basisschool beheersen leerlingen de werkwoordspelling heel behoorlijk.
- De Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau (PPON) in Nederland toont sinds 1988 geen achteruitgang in spelvaardigheid van basisschoolleerlingen aan. Ook in Vlaanderen zijn er geen onderzoeksgegevens die een teruggang van het kennisniveau bij leerlingen in het lager onderwijs aantonen.

- Spellingcategorieën worden vaak geïllustreerd en geoefend met enkele (in alle methoden terugkerende) voorbeeldwoorden, die in normaal spontaan taalgebruik zeldzaam zijn ('goochelen', 'leuweriken').
- Er is sprake van een voortgaande, algemene informalisering in de samenleving. Mogelijk valt aandacht voor spelling voor veel jongeren in de categorie 'Waarom zou ik?', net zoals dat ook het geval is met 'u' zeggen tegen ouderen of het opruimen van je eigen rommel na een popconcert.
- Met hulpmiddelen en technieken als msn, sms, e-mail en internet (chatten en bloggen) wordt de laatste twee decennia erg veel tekst geproduceerd, vooral door jongeren. Er is een nieuwe schrijfcultuur ontstaan die erg dicht tegen informele spreektaal aanleunt. De normen die daar gelden, werken mogelijk door in de attitude ten aanzien van schrijven in het algemeen.
- Er is een blijvende, grote maatschappelijke belangstelling voor correcte spelling, die onder meer blijkt uit de aandacht voor (vaak uiterst moeilijke) dicteewedstrijden.

Over de situatie in het voortgezet onderwijs zijn nauwelijks gegevens bekend. Er zijn wel aanwijzingen voor de geldigheid van de volgende stellingen, maar de (on)juistheid ervan is niet op te maken uit beschikbare onderzoeksgegevens:

- In het voortgezet onderwijs wordt binnen het vak Nederlands niet systematisch aandacht besteed aan spelling. Vooral het onderhoud van kennis die in het primair onderwijs is verworven, schiet erbij in.
- In het voortgezet onderwijs is bij andere vakken dan Nederlands correct spellen geen vereiste en meestal zelfs geen punt van aandacht.
- Het meest gebruikte hulpmiddel bij het produceren van tekst, het toetsenbord(je), heeft geen plaats in het (schrijf)onderwijs.
- De spellingcontrolefunctie in tekstverwerkers en het kritisch gebruik van internet als hulpmiddel dat correct spellen kan ondersteunen, heeft geen structurele plaats in het onderwijs Nederlands.

4. Wat te doen?

Uit deze zeer uiteenlopende observaties valt geen eenvoudige conclusie te trekken. Maar er valt wel iets te zeggen over de ruimte waarbinnen eventueel iets gedaan kan worden.

Laten we onder ogen zien dat de brede beschikbaarheid van begerenswaardige hulpmiddelen als smartphones en laptops niet kan worden teruggedraaid. De praktische beperkingen ervan (kleine toetsjes, begrensd aantal tekens per bericht...) zijn deels verantwoordelijk voor nieuwe schrijfconventies, zoals het verkorten van woorden en het gebruiken van andere tekens dan letters in teksten. Voorbeeld: 'k moest van8 ff iem

ophalen'. Het bestrijden van die schrijfcultuur is kansloos. Het enige dat erop zit, is het erkennen ervan als een vorm die binnen de omgeving waarin hij is ontstaan bestaansrecht heeft. Dat er daarnaast een conventionele schrijfcultuur bestaat, waarin eisen worden gesteld aan de structuur van een tekst en aan de toepassing van spellingregels, moet worden aangeleerd aan jongeren die in hun latere leven moeten functioneren in een maatschappij die hecht aan die normen.

Tot en met het lager onderwijs lijkt er weinig reden tot ongerustheid. Of daarna het onderwijs en/of de spelvaardigheid van leerlingen slechter is dan vroeger weten we dus niet. We weten wel dat er bezorgdheid is onder leraren in het voortgezet/secundair onderwijs over de spelling van scholieren, van studenten en van aankomende leraren. Dat is op zichzelf reden genoeg om de kwestie aandacht te geven. Om de vraag te kunnen beantwoorden of het niveau daadwerkelijk te laag is, zal er eerst meer onderzocht moeten worden. Daartoe is nodig:

- een nauwkeurige beschrijving van wat we aan spellingkennis eisen van leerlingen op de verschillende onderwijsniveaus (denk aan de referentieniveaus die dit jaar in Nederland zijn vastgelegd);
- een meting van de kennis en vaardigheid van leerlingen, gedurende langere tijd, binnen verschillende schooltypen en verspreid over het taalgebied.

Dergelijk onderzoek kan verschillende uitkomsten opleveren:

1. Het gaat steeds beter.
2. De situatie is stabiel en leerlingen weten en kunnen wat ze zouden moeten weten en kunnen.
3. De situatie is stabiel: kennis en vaardigheid van leerlingen blijven al lange tijd achter. Leerlingen weten en kunnen niet wat ze zouden moeten weten en kunnen.
4. Het gaat steeds slechter: kennis en vaardigheid van leerlingen raken steeds verder achter. Leerlingen weten en kunnen niet wat ze zouden moeten weten en kunnen.

Bij uitkomst 1 of 2 is het niet nodig om iets te doen in het onderwijs. Wel moet in dat geval iets gedaan worden aan de beeldvorming rond veronderstelde tekortschietende spellingvaardigheid.

Bij uitkomst 3 en 4 moeten we ons afvragen of de ongunstige uitkomst een probleem vormt dat een oplossing behoeft, en zo ja, hoe. Het is denkbaar dat de samenleving aanvaardt dat spellingkennis terugloopt, zeker als daar iets tegenover staat dat hoger gewaardeerd wordt. De oplossing kan dan eenvoudigweg worden gevonden in het naar omlaag bijstellen van de eisen. Een bijzondere inspanning van het onderwijs kan dan achterwege blijven. Echter, als de reactie op de gebleken discrepantie tussen eisen en praktijk is dat het kennis- en vaardigheidsniveau omhoog gebracht moet worden, is de vraag: hoe dan?

De Taalunie is nieuwsgierig naar antwoorden van mensen uit de onderwijspraktijk. Tijdens de workshop zullen we uitgaan van de veronderstelling dat het probleem werkelijk bestaat en dat maatregelen nodig/wenselijk zijn. Deelnemers worden uitgenodigd om suggesties te doen en hun zienswijze te geven op de invloed van de genoemde maatschappelijke ontwikkelingen die zich buiten het onderwijs voltrekken (informatisering en nieuwe schrijfconventies).

Referenties

- Bonset, H. (2007). *Onderwijs in spelling en interpunctie in de onderbouw. Stand van zaken en mogelijkheden tot verbetering* (2007). Enschede: SLO.
- Bonset, H. & M. Hoogeveen (2009). *Spelling in het basisonderwijs, een inventarisatie van empirisch onderzoek*. Enschede: SLO.
- Daems, F., R. Rymenans & T. Venstermans (te verschijnen). *Letters en punten, het onderwijs in spelling en interpunctie in het lager en secundair onderwijs in Vlaanderen*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Gheuens, K. (2010). *De spelling voorbij, een onderzoek naar het hedendaagse gebruik van spelling bij Vlaamse en Nederlandse jongeren in formele en informele contacten*. Leuven: masterproef KUL.
- Inspectie basisonderwijs (1997). *Spellenderwijs, een evaluatie van het onderwijs in spelling en interpunctie op de basisschool*. Den Haag: Sdu.
- Meijerink, H.P. e.a. (2008). *Over de drempels met taal en rekenen, hoofdrapport van de Expertgroep doorlopende leerlijnen Taal en Rekenen*. Enschede.
- Meijerink, H.P. e.a. (2009). *Over de drempels met taal en rekenen, een nadere beschouwing*. Enschede. Meijerink, H.P. e.a. (2009). *Referentiekader Taal en Rekenen*. Enschede.
- S.n. (2007). *Concretisering van de kerndoelen Nederlands, Kerndoelen voor de onderbouw VO* (2007). Enschede: SLO.
- Van de Gein, J. (2004). *Balans van taalkwaliteit in schrijfwerk uit het primair onderwijs, PPOON 239*. Arnhem: Citogroep.
- Van de Gein, J. (2009). "Grammaticale scholingsniveaus in het voortgezet onderwijs – Nu nog een doorlopende leerlijn". In: S. Vanhooren & A. Mottart (red.) *Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press.